

MASINA-TRAKTORIJAAMA JA KOLHOOSIDE VAHELISED LEPINGULISED SUHTED

H. Lindmäe

Tsiviilõiguse ja -protsessi ring. Juhendaja V. Kelder

NLKP Keskkomitee septembripleenumil, samuti veebruari-märt-sipleenumil ja juunipleenumil vastuvõetud otsused on aluseks sotsialistliku põllumajanduse igakülgsele arendamisele. Põllumajandusliku tootmise edasise tõusu tagamiseks on suunatud ka NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsused „Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest”

NSV Liidus on tootmine allutatud tema põhieesmärgile — kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamisele, kusjuures seaduspäraseks sotsialistliku tootmise on asjaolu, et kõik rahvamajanduse harud arenevad tehnika pideva kasvu ja täiustamise alusel. Seega ka põllumajandusliku tootmise tõusu peamiseks tingimuseks kõrvuti agronoomilise ja zootehnilise abi suurendamisega on kolhooside tehnilise baasi tugevdamine, selle pidev täiustamine. Seega tootmise kasvu põhiline allikas põllumajanduses „on ajakohases tehnikas, suures hulgas ajakohastes masinates, mis teenindavad kõiki neid tootmisharusid”¹

Ainuüksi 1954. a. andis sotsialistlik tööstus põllumajandusele 137 000 üldotstarbelist traktorit (15-hobujõulises arvestuses), 46 000 vahelharimistraktorit, 37 000 teraviljakombaini ja sadu tuhandeid teisi põllutöomasinaid.²

Sotsialistliku suurpõllumajanduse edasiarendamine ja varustamine uue tehnikaga on NSV Liidus lahutamatu seotud masina-traktoriijaamade süsteemiga.

Kolhoosliku suurpõllumajanduse saavutused on veenvalt tõestanud, et põllumajandusliku tootmise põhiliste tööriistade koondamine riigi kätte masina-traktoriijaamade süsteemis on ainsaks kolhoosliku tootmise kasvu kõrge tempo kindlustamise vahendiks.

¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 83.

² Vt. Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest, NLKP Keskkomitee pleenumil 31. jaan. 1955. a. sm. N. S. Hruštšovi ettekande põhjal vastuvõetud otsus. „Rahva Hää!” 2. veebr. 1955. a.

Sotsialistliku põllumajanduse edasiarendamise tingimustes moodustavad masina-traktorijaamad kolhoosikorra industriaalse materiaal-tehnilise baasi, on sotsialistliku riigi poolt kolhooside riikliku juhtimise tähtsaimateks tugipunktideks ja kolhoosliku tootmise otsustavaks jõuks.

Masina-traktorijaamade osatähtsuse suurendamisele põllumajanduses on suunatud NLKP Keskkomitee septembripleenumi ning järgnevate pleenumite otsused. Masina-traktorijaamade eriline osa väljendub ka NLKP ja valitsuse ühismäärustes, samuti NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 20. veebruarist 1954. a. kinnitatud masina-traktorijaama ja kolhoosi tüüplepingus.

See asjaolu on kujukaks näiteks sellest, kuidas partei ja valitsus, arvestades sotsialismi põhilise majandusseaduse olulisi jooni ja nõudeid ning toetudes objektiivsetele majandusseadustele, kasutavad neid teadlikult sotsialistliku ühiskonna huvides. Vaba tegevusvälja rajamine objektiivsetele majandusseadustele, nende mõjusfääri laiendamine — selles avaldubki nõukogude riigi kui pealisehituse elemendi osa, tema aktiivne mõju baasile.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste suhete reguleerimisel on aluseks NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 20. veebruari 1954. a. määrusega kinnitatud uus tüüpleping.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee ühises määruses „Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest” rõhutatakse, et tootmisalased vahekorrad masina-traktorijaamade ja kolhooside vahel määratakse ka edaspidi kindlaks lepinguga. Masina-traktorijaamade ja kolhoosi vahel sõlmitud lepingul on seaduse jõud ja selle täitmine on lepingu pooltele kohustuslik.¹

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste suhete ühtlase reguleerimise ning põllumajanduses partei ja valitsuse poliitika järjekindla elluviimise eesmärgil kehtestab tüüpleping põhisätteid, milledest kõrvalekaldumine ei ole lubatud. Tüüplepingu põhiliste normidega vastuolus suvaliselt muudetud sätteid ei oma juriidilist jõudu ega ole pooltele kohustuslikud.

Lepingule seadusjõu omistamine kriipsutab alla mitte ainult lepingu sätete täitmise kohustuslikkust, vaid ka seda, et igasugust lepingu rikkumist tuleb vaadelda seaduse rikkumisena. Siit tuleneb erilise range kontrolli vajadus nii lepingu sõlmimise kui ka tema kõrvalekaldumatu täitmise üle.

Asjaolu, et masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheline leping oma jõult on võrdsustatud seadusega, ei tähenda aga tema lepingulise iseloomu eitamist. Tüüpleping määrab kindlaks ainult masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste suhete põhisätteid ja vormid. Kõik lepingu konkreetsete tingimused (tööde maht ja liigid, kvali-

¹ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrused, Tallinn, 1953, lk. 112.

teet, täitmise tähtjad jne.) määratakse kindlaks poolte kokkuleppel, konkreetsetes lepingus. Lepingupooltele veelgi suurema iseseisvuse andmisest kõnelevad ka NLKP Keskkomitee 1955. a. jaanuaripleenumi otsused, millega tehakse ettepanek lubada pooltel lepingu sõlmimisel otsustada, kas loomakasvatustööde mehhaniseerimise eest tasub kolhoos rahas või natuuras.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelisi suhteid reguleeriva akti lepinguline iseloom avaldub ka selles, et masina-traktorijaam ja kolhoos on lepingu võrdõiguslikeks poolteks.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelist lepingut kui eritüüpi lepingut iseloomustab asjaolu, et lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste kandjateks võivad olla ainult masina-traktorijaam ja kolhoos. Seega on lepingu subjektid seaduses otseselt ette nähtud. Ükski teine kolhoosi või masina-traktorijaama leping teiste subjektidega ei moodusta endast antud tüüpi lepingut.

Lepingu üheks pooleks on masina-traktorijaam kui üldrahvalikule omandile rajanev ettevõtte. NSV Liidu Konstitutsiooni § 6 vaatab masina-traktorijaamu (kõrvuti kolhoosidega) suurte riiklike põllumajanduslike ettevõtetenä. Erinevalt sovhoosist ei ole masina-traktorijaamal oma põllumajanduslikku tootmist. Masina-traktorijaama tootmisvahendid, samuti põllumajanduslik spetsialistide kaader on määratud kolhooside teenindamiseks ja nende tootmis-tegevuse juhtimiseks.

Kuid see ei anna alust masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu samastamiseks tööstusettevõtte lepinguga. Vastavalt VNFSV TsK § 220 mõttele moodustab tööettevõtte lepingu eseme mitte tööettevõtja töö, vaid selle töö saadus. Midagi sellist me ei näe masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelistes lepingulistes suhetes. Masina-traktorijaam ei ole tööettevõtte organisatsioon. Ta ei täida lepingulisi kohustusi ilma kolhoosi aktiivse osavõtuta. Et masina-traktorijaam on tugipunktiks kolhooside juhtimisel sotsialistliku riigi poolt, sekkub ta otseselt kolhoosliku tootmise organiseerimisse.

Samuti ei saa kolhoosi võrrelda tööettevõtte lepingus töötelijaga, kes tööde teostamisel tööettevõtja poolt ise jääb kõrvale. Masina-traktorijaama ja kolhoosi lepingulised kohustused on ühised ja nende täitmisest võtavad osa mõlemad lepingu pooled.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelist lepingut ei tule samastada ka tsiviilõigusliku varakasutuslepinguga. Vastavalt TsK § 152-le varakasutuslepingu järgi üks pool (kasutuseleandja) kohustub teatava tasu eest andma teisele poolele (kasutajale) vara ajutiseks kasutamiseks. Et vara kasutamiseks on vajalik vara valdamine, peab kasutajale üle minema ka kasutatava vara valdus. Valduse üleminekust ei saa me rääkida masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelistes lepingulistes suhetes, sest lepingus ettenähtud tööde teostamisel masina-traktorijaama tehnikat käsutab masina-traktorijaama alaline kaader. Samuti on selle tõenduseks asjaolu, et kahju

tekitamisel suurema hädaohu allika poolt nõutakse kahjutasu suurema hädaohu allika omanikult — masina-traktorijaamalt.¹

Lugedes masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelist lepingut varakasutuslepinguks, eitaksime ka masina-traktorijaama organiseerivat osa kolhooside riiklikus juhtimises.

„Pravda” juhtkirjas kirjutatakse selle kohta sõnaselgelt, et „masina-traktorijaam pole töötetevõtja, laenutamispunkt. Ta on kolhoosi ökonoomikat suunav, põllumajanduse edasist tõusu, riiklike plaanide täitmist tagav kolhoosliku tootmise juht ja organisator.”²

Teiseks seaduses ettenähtud lepingu pooleks on kolhoos — töötava talurahva vabatahtlik koondis. Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu alusel toimubki tihe koostöö üldrahvaliku tootmissektori ja kolhooslik-kooperatiivse sektori vahel.

Kolhooside tootmisalane teenindamine, uusima tehnika juurutamine põllumajanduses, põllumajandusliku tootmise mehhaniseerimine — selles seisabki masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu sisu. Kuid masina-traktorijaama osa ei ammendu kolhooside tootmisalasel teenindamisel mitte ainult tehnika rakendamisega kolhooslikus tootmises. Lisaks sellele, nagu märgib NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrus „Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest” pannakse masina-traktorijaamadele ka kolhooside agrotehniline, zootehniline ja veterinaarne teenindamine.

Samuti abistab masina-traktorijaam kolhoosi tootmisplaanide ja aastaaruannete koostamisel, arvestuse korraldamisel ning kolhoosliku tootmise organiseerimisel. Selles avaldubki masina-traktorijaama juhtiv ja suunav osa kolhooslikus tootmises.

Kõigist ülalkäsitletud asjaoludest järeldub, et masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheline leping on eritüüpi leping, mis ei mahu nõukogude tsiviilõiguses ettenähtud lepingute raamidesse.

Lepingu normidega reguleeritakse suhteid, mis kujunevad seoses kolhoosliku tootmisega ning riikliku ja kooperatiivse-kolhoosliku omandivormiga. Seejuures on lepingulised suhted lahutamatult seotud kolhoosisiseste suhetega. Samuti ei ole siin esiplaanil nende suhete varaline iseloom. Näha masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelises lepingus eelkõige varalise iseloomuga suhteid tähendab alahinnata masina-traktorijaama juhtivat ja suunavat osa kolhooslikus tootmises.

Selline käsitlus ei eita mõningate tsiviilõiguslike elementide olemasolu masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelistes lepingulistes suhetes. Seda tõendab ka asjaolu, et lepingust tulenevad varalised vaidlused lahendatakse tsiviilkohtupidamise korras, rakendades nõukogude tsiviilprotsessi norme. Tsiviilõigus moodustab protsessiõiguse suhtes temale vastava materiaalõiguse, kusjuures tsiviilprot-

¹ Kohtupraktikast kolhooside tsiviilasjus. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi määrus 5. maist 1950. a. p. 10. Vt. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi kehtivate määruste kogu, 1924.—1951. a., Tallinn, 1953, lk. 170.

² „Pravda” 17. novembrist 1953. a.

sessi ja tsiviilõiguse vahelkorda tuleb vaadelda sisu ja vormi vahekorras. Seejuures vorm määratakse sisu (materiaalõiguse) poolt. Sellest lähtudes tuleb tunnistada reguleeritavates suhetes mõningate tsiviilõiguslike elementide olemasolu. See asjaolu ei ole aga küllaldaseks aluseks käsitleda masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelist lepingut tsiviilõigusliku eritüüpi lepinguna. Seega tuleb antud lepingut lugeda kolhoosiõiguslikuks lepinguks, kus esinevad mõningad tsiviilõiguslikud elemendid.

Bi saa nõustuda autoritega, kes väidavad, et masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelistest lepingulistest suhetest tulenevad vaidlused lahendatakse ainult lepingu normide alusel ja et tsiviilkoodeksi normid subsidiaarselt pole rakendatavad.¹

Lepingulistest suhetest tekkinud küsimuste ja vaidluste lahendamisel tuleb juhinduda põhiliselt lepingu normidest. Juhul, kui leping ei reguleeri ammendavalt kõiki pooltevahelisi vahekordi, võidakse rahvakohtu poolt eelmainitud varaliste vaidluste lahendamisel kohaldada subsidiaarselt mõningaid VNFSV TsK sätteid. Üksikute VNFSV TsK normide rakendamine tuleneb tsiviilõiguslike elementide olemasolust pooltevahelistes varalistes suhetes. Nii võib kohaldada VNFSV TsK § 112 sätteid, mille järgi pooltel on õigus lepingut täita enne tähtaja saabumist, kui see on kooskõlas lepingu mõttega. Samuti võib kohaldada VNFSV TsK § 118 sätteid, mis näevad ette poolte vastutusest vabanemise lepinguliste kohustuste täitmise võimaluse korral. Seejuures on oluline, et nende sätete rakendamine aitaks aktiivselt kaasa masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste suhete kindlustamisele ja arendamisele.

Kolhoosid, keda masina-traktorijaamal tuleb lepingute alusel teenindada, määrab rajooni TSN täitevkomitee.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu aluseks on masina-traktorijaama ja kolhoosi tootmisplaanid.

Saadud plaaniliste ülesannete alusel koostab masina-traktorijaam oma aastatootmisplaani, millest lähtudes ta viib läbi ettevalmistustöö lepingute sõlmimiseks kolhoosidega. Seejuures arvestab masina-traktorijaam oma tootmisvõimalusi, võtab arvesse teenindatavate kolhooside suurust ning nende plaaniülesandeid. Erilist tähelepanu tuleb masina-traktorijaamal pöörata mahajäänud kolhooside abistamisele. Tuleb pidada silmas ka kolhooside tootmisvahendite hulka (põllumajanduslik inventar, hobuste arv ja seisund) ning tööjõu olemasolu kolhoosis. Masina-traktorijaam peab arvestama ka kolhoosi iseloomu, tema külvipinna struktuuri ning NLKP Keskkomitee pleenumitel vastuvõetud otsuseid. Kõige selle alusel määrab masina-traktorijaam oma tööde mahu ja iseloomu kolhoosides.

Samuti nagu masina-traktorijaam viib ka kolhoos läbi ettevalmistustöö lepingu sõlmimiseks. Plaani koostamisel tuleb selgitada, millised tööd suudab kolhoos teostada oma jõududega ning missuguste tööde osas on vajalik masina-traktorijaama abi. Seejuures

¹ Vt. И. В. Павлов, Рецензия на книгу А. А. Рускола, Б. А. Лисковца «Колхозное право». «Социалистическая законность», 1951, № 4, lk. 90.

tuleb lähtuda ka rajooni TSN täitevkomitee ja masina-traktorijaama poolt antud juhenditest.

Ettevalmistustöös lepingu sõlmimiseks peab masina-traktorijaam osutama kolhoosile abi tootmisplaani koostamisel.

Vastavalt põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja § 20 p. „e”-le kinnitab kolhoosi üldkoosolek aasta tööplaani ja ehitustööde ulatuse. Seega peab kolhoosi juhatus eelnevalt lepingu põhitingimused läbi arutama kolhoosi üldkoosolekul.

Leping sõlmitakse kolhoosis kolhoosi juhatuse liikmete juuresolekul. Leping koostatakse kahes eksemplaris ja kirjutatakse alla masina-traktorijaama direktori ja kolhoosi juhatuse esimehe poolt.

Vastavalt põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja § 20 p. „d”-le arutatakse leping läbi ja kinnitatakse kolhoosi üldkoosoleku poolt.

Seejärel vaadatakse leping läbi ja registreeritakse rajooni TSN täitevkomitees.

Lepingu sõlmimisel määravad pooled kindlaks lepingu alusel tekkinud varaliste vaidluste kohtualluvuse kas masina-traktorijaama või kolhoosi asukoha järgi. Seega masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelistest suhetest tulenevad varalised vaidlused lahendatakse rahvakohtus lepingulise alluvuse järgi.

Lepingus ettenähtud tööde alustamise ja lõpetamise kalendriliste tähtaegade ning kvaliteedi näitajate osas lepivad pooled kokku lepingu lahutamatu osa moodustavate kokkulepete alusel.

Kokkulepetesse on võimalik lülitada ka töid, mis ei olnud lepingus ette nähtud, kui vajadus nende teostamiseks kerkib tootmisprotsessis.

Et kokkulepped seovad pooli kindlate kalendriliste tähtaegade ja kvaliteedinõuetega, mis lepingus puuduvad, on kokkulepete osa põllumajandusliku tootmise tõusu organiseerimisel eriti suur.

Tööde alustamise ja lõpetamise kalendrilised tähtajad ja tööde kvaliteedi näitajad määratakse kindlaks kolhoosi esimehe ja kolhoosis töötavate masina-traktorijaama spetsialistide poolt. Kokkulepped sõlmitakse hiljemalt 10 päeva enne tööde algust. Alla kirjutavad kolhoosi esimees ja masina-traktorijaama direktor või peaaugronoom. Kokkulepped ei kuulu kolhoosi üldkoosoleku poolt kinnitamisele.

Kõneldes masina-traktorijaama ja kolhoosi vastastikustest kohustustest, tuleb eriti esile tõsta lepinguliste õiguste ja kohustuste lahutamatu seost. See asjaolu tuleneb lepingu subjektide ühistest eesmärkidest ja ülesannetest. Lepingu subjektide õigused ja kohustused on siin vastastikku tingitud — ühe lepingu poole kohustused on teise poole õiguseks.

Lepingu esimene osa käsitleb masina-traktorijaama ja kolhoosi ühiseid kohustusi kolhoosliku tootmise tõusu organiseerimisel. Pooled määravad kindlaks vastavalt üksikutele kultuuridele külvipinna suuruse ha-tes ning kultuuride saagikuse.

Samas osas konkretiseerivad pooled oma kohustusi ühisloomade arvu tõstmisel üksikute loomaliikide järgi seisuga lepingu-aasta

1. oktoober. Määratakse kindlaks ka ühiskarja produktiivsus ühe looma kohta ja kogutoodang kolhoosis, samuti loomasöötade ettevalmistamise ulatus.

Lepingu teises osas lepivad pooled kokku kolhoosis teostatavate tööde mahus ja ulatuses. Senini kehtinud tüüpleping käsitles masina-traktorijaama ja kolhoosi kohustusi põllumajanduslike tööde teostamisel lahus lepingu eri osades. Uus tüüpleping, vaadeldes mõlema poole kohustusi koos, rõhutab sellega masina-traktorijaama ja kolhoosi ühiseid eesmärke ja kohustusi kolhoosliku tootmise edasise tõusu kindlustamisel.

Lepingulised kohustused, mille täitmine on pandud ainult masina-traktorijaamale või kolhoosile, määratakse üksikasjaliselt kindlaks lepingu eri osades.

Lepinguga on reguleeritud ka tööde üleandmise-vastuvõtmise kord.

Masina-traktorijaama poolt teostatud tööde kvaliteedi ja täitmise tähtsajalisuse kindlustamisel, samuti lepingus ettenähtud ulatuses tööde täitmise üle kontrolli teostamisel on suur osa tööde üleandmise-vastuvõtmise eeskirjade täpsel täitmisel.

Selleks tuleb iga töö lõpetamisel, kuid mitte harvem kui üks kord 10 päeva kestel, masina-traktorijaama poolt teostatud töö kolhoosile üle anda vastava akti alusel. Tööde üleandmine-vastuvõtmine toimub kolhoosi teenindava traktoribrigaadi brigadiri ja kolhoosi põllutööbrigaadi brigadiri (või loomakasvatusefarmi juhataja) juuresolekul. Traktoristi, kombaineri ja masinisti poolt teostatud töö võetakse vastu vahetuse lõpul vastava arvestuslehe alusel.

Tööde üleandmise-vastuvõtmise aktid ja arvestuslehed tõendavad masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste lepinguliste kohustuste täitmist. Ühtlasi on nad dokumentideks, mille alusel toimub tööde tasustamine ja pooltevaheline arvestus.

Kolhooslikus tootmises teostatud tööde kvaliteetsuse kindlustamisel on eriline koht masina-traktorijaama peaaegronoomil. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrusega „Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest” pandi peaaegronoomidele põllumajanduslike tööde kvaliteedi kontrollimisel riikliku inspektori kohustused. Masina-traktorijaama peaaegronoomi juhendid ja korraldused agrotehnilistes küsimustes on kohustuslikud lepingu mõlemale poolele. Muuta ja tühistada saab neid ainult vabariigi põllumajanduse ministerium. Nii võib masina-traktorijaama peaaegronoom anda korraldusi mittekvaliteetse töö ümbertegemiseks ning esitada masina-traktorijaama direktorile tööde kvaliteedi nõudeid rikkunud traktoribrigaadide töötajaid distsiplinaar karistuse määramiseks.

Masina-traktorijaama töötajate poolt agrotehnika eeskirjade korduval rikkumisel on peaaegronoomil õigus määrata süüdlastele administratiivtrahv 10—100 rublani. Trahvid peetakse kinni töötasust masina-traktorijaama raamatupidaja poolt akti alusel. Kinni peetud trahvid kantakse NSV Liidu eelarvesse.

Kõik need abinõud on suunatud kolhooslikus tootmises teostatud tööde kvaliteedi kindlustamisele.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu põhjal toimub masina-traktorijaama poolt teostatud tööde tasustamine naturaaltasu süsteemi alusel. Naturaaltasu süsteem tagab lepingu poolte huvitatuse lepinguliste kohustuste täitmisel ning tugevdab linna ja maa majanduslikke sidemeid. Kuni 1953. aastani kehtinud naturaaltasu määramise süsteem, kus naturaaltasu sõltus tehtud tööde mahust ja kultuuride viljakusest, ei stimuleerinud eesrindlikke kolhoose. Seepärast võitluses põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmise eest mindi NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrusega „Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest” üle kindlatele naturaaltasu normidele tsoonide järgi. Uue naturaaltasu arvestamise süsteemi aluseks on tehtud tööde maht ja kvaliteet, mitte aga enam viljakus. Selline süsteem suurendab kolhooside huvi oma põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmise vastu.

Tööde eest, mida masina-traktorijaam täidab lepingulisi tähtaegu rikkudes, tasub kolhoos madalamate tariifide järgi. Plaani ületamisel (lepinguvälised tööd) arvestatakse naturaaltasu määra, mis on ette nähtud tähtajaliselt täidetud tööde eest. Saagikuse tõstmise eest kolhoosis on masina-traktorijaamal õigus lisatasu.

Üheaegselt naturaaltasuga tuleb kolhoosil varumisorganeile üle anda toiduteravili masina-traktorijaama töötajate poolt väljatöötatud normipäevade eest garanteeritud miinimumi alusel.

Masina-traktorijaama tööde eest, millede osas naturaaltasu ei ole määratud, tasub kolhoos rahas.

Masina-traktorijaama direktor ja pearaamatupidaja kannavad isiklikku vastutust tööde õige arvestamise ning naturaali- ja rahalise tasu õigeaegse laekumise eest.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheline leping reguleerib ka poolte vastutust lepingu rikkumisel. Lepinguga ettenähtud vastutuse vormid on suunatud mitte üksnes kahjude heastamisele, vaid ka lepingulise kohustuse täitmise kindlustamisele.

Nii peab kolhoos, kes ei anna tähtaegselt üle masina-traktorijaamale arvestatud naturaaltasu, tasuma viivist 0,5% üleantavast kogusest iga 10 päeva hilinemise eest.

Kui kolhoos ei tasu õigeaegselt rahalist tasu, nõutakse see sisse rahvakohtu kaudu, olenemata nõudesumma suurusest. Vastavalt NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi määrusele 5. maist 1950. a. „Kohtupraktikast kolhooside tsiviilasjus” kolhooside võlgnevus rahas ja natuuras tööde eest, mis on teostatud masina-traktorijaama poolt lepingu alusel, tuleb sissenõudmise korra suhtes võrdsustada maksumedega riigieelarvesse. Võlgnevuse sissenõudmisele ei laiene hagi-aegumine. Nagu järeldub NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 17. septembri 1954. a. määrusest, ei tule kolhoosi trahvida rahatrahviga naturaaltasu mittetäitmise eest lisaks lepingus ettenähtud viivisele.

Masina-traktorijaama süül lepingus ettenähtud tähtaegade rikku-

misega teostatud tööde eest tasub kolhoos NSV Liidu valitsuse poolt hilinemisega teostatud tööde kohta kehtestatud määrade alusel.

Kui tähtaegade rikkumine toimus kolhoosi süü tõttu, tasub kolhoos samas korras nagu tähtajaliselt teostatud tööde eest.

Masina-traktorijaama poolt mittekvaliteetselt teostatud töid vastu ei võeta ning need ei kuulu tasustamisele.

Juhul, kui üks lepingu pool on sunnitud tegema lisakulutusi, mis on tingitud teise poole lepinguliste kohustuste rikkumisest, heastab süüdlane pool tegeliku kahju. Tegeliku kahju all tuleb siin mõista tehtud lisakulutusi.

Raskem on määrata kahju suurust, mille põhjustas masina-traktorijaama poolt teostatud tööde halb kvaliteet või tööde teostamine kokkulepetes ettenähtud tähtaegade rikkumisega. Et vastavalt lepingule masina-traktorijaama halvakvaliteedilisi töid vastu ei võeta ning masina-traktorijaam peab need tööd ümber tegema oma kulul, siis praktikas on tegemist peamiselt juhtudega, kus masina-traktorijaam ei pea kinni agrotehnilistest tähtaegadest. Seetõttu kujuneb ka viljasaak madalaks. Kolhoosile tekitatud kahju väljendub saamata jäänud viljakoguse väärtuses, mis kolhoos oleks saanud põllumajanduslike tööde tähtajalisel teostamisel. Hilinemisega teostatud tööde osas kehtestatud madalamad tasumäärad enamikul juhtudel ei kata kolhoosile tekitatud kahju. Sellisel juhul tuleks kahju suuruseks lugeda lepingus ettenähtud vastava kultuuri plaanilise saagi ning faktiliselt kogutud saagi maksumuse vahe. Seejuures tuleb arvesse võtta ka saadud kompensatsioon madalamate tasumäärade rakendamisel. Selline kord suurendaks masina-traktorijaama vastutust oma kohustuste tähtajalise täitmise suhtes.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheline leping saab olla ainult siis otsustavaks teguriks põllumajandusele püstitatud ülesannete lahendamisel, kui pooled sellest kõrvalekaldumatult kinni peavad ja seda täpselt täidavad.

Seega tuleb leping lugeda ainult sellisel juhul täidetuks, kui on täidetud kõik lepingus ettenähtud tingimused ja poolte poolt endale võetud kohustused. Sellest lähtudes ei saa nõustuda kolhoosiõiguse õpiku vastava osa autori A. Ruskoli seisukohaga. Autor väidab, et lepingu täitmise all tuleb mõista kõigi lepingus ettenähtud tööde täielikku ja õigeaegset täitmist nii kvantiteedi kui ka kvaliteedi osas.¹

Vaadeldes lepingu täitmisena ainult lepinguliste tööde teostamist poolte poolt tuleks lepingu täitmise all mõista ainult poolte kohustuste osalist täitmist. See oleks aga lepingu objekti lubamatu kitsendamine ning piiraks masina-traktorijaama osa kolhooslikus tootmises ainult teatud tööde teostamisega. Selline käsitlus viiks masina-traktorijaama kui sotsialistliku riigi poolt kolhooside juhtimise tugipunkti ning kolhoosliku tootmise organiseerija osa vähendamisele. See lähendaks masina-traktorijaama tööettevõtte organisatsioonile,

¹ Kolhoosiõigus, Tallinn, 1950, lk. 344.

kelle kohustused piirduvad ainult lepingus määratud tööde teostamisega. Nii ei saa lugeda lepingut täidetuks sellisel juhul, kui on küll teostatud lepingus ettenähtud tööd, kuid masina-traktorijaama poolt kolhoosile osutatud vähese agronoomilise, zootehnilise ja veterinaarse abi tõttu ei saavutata lepingus kindlaksmääratud põllumajanduslike kultuuride saagikust ning ühisloomade arvu kasvu.

Lepinguliste kohustuste täitmise kindlustamisel omab suurt tähtsust masina-traktorijaama nõukogu. Nõukogu moodustatakse tihedate sidemete loomiseks masina-traktorijaama ja kolhoosi vahel. Tema koosseisu kuuluvad masina-traktorijaama direktor (nõukogu esimees), peazootehnik, vanem veterinaararst, pearaamatupidaja, masina-traktorijaama poolt teenindatavate kolhooside esimehed ning kolhoosis töötavad masina-traktorijaama spetsialistid. Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määru-
sele „Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest“ tuleb ka kohalikel nõukogudel ja parteiorganil teostada süstemaatilist kontrolli masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste lepinguliste kohustuste täitmise üle. Sellest lähtudes tuleks lugeda otstarbekaks, et masina-traktorijaama nõukogu tööst võtaksid osa rajooni TSN täitevkomitee ja parteiorganite esindajad.

NLKP Keskkomitee septembripleenumi poolt näidatud abinõud masina-traktorijaamade töös esinevate puuduste likvideerimiseks ning masina-traktorijaamade ülesannete laiendamine aitasid oluliselt kaasa masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheliste suhete parandamisele ja kindlustamisele.

Uus tüüpleping on seega tähtsaks põllumajanduslikku tootmis-tegevust reguleerivaks aktiks ning otsustavaks teguriks põllumajandusele püstitatud ülesannete lahendamisel.

Masina-traktorijaama ja kolhoosi vahelise lepingu tähtsus ei piirdu sellega, et lepingu kui seaduse kõrvalekaldumatu täitmine likvideerib masina-traktorijaama tehnika ebarahuldava kasutamise kolhoosis, vaid ta aitab kõrvaldada ka teisi põllumajanduse arengut pidurdavaid tegureid (puudused kolhoosliku tootmise organiseerimises, vähese agronoomilise ja zootehnilise abi osutamine kolhoosidele jne.)

Masina-traktorijaamade töö olulise parandamise tulemusena tehti 1954. a. künnile ümberarvestatult põllumajanduslikke töid 75 miljoni ha võrra rohkem kui 1953. a. On paranenud nende töö kvaliteet. See kõik näitab, et masina-traktorijaamade kui kolhoosliku tootmise arendamise otsustava jõu osatähtsus on suurenenud, nagu märgitakse 1955. a. NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsustes.

ДОГОВОРНЫЕ ОТНОШЕНИЯ МАШИННО-ТРАКТОРНОЙ СТАНЦИИ С КОЛХОЗАМИ

Х. Линдмяе

Кружок гражданского права и процесса. Руководитель В. Кельдер

Резюме

В социалистическом производстве все отрасли народного хозяйства развиваются на основе постоянного роста и усовершенствования техники. Поэтому главным условием дальнейшего развития социалистического сельского хозяйства, наряду с увеличением агрономической и зоотехнической помощи, является постоянное укрепление его технической базы. Индустриальной материально-технической базой колхозного строя являются машинно-тракторные станции. Вместе с тем они — важнейшие опорные пункты в руководстве колхозами со стороны социалистического государства и решающая сила в развитии колхозного производства. Поэтому дальнейшее развитие колхозного строя теснейшим образом связано у нас с системой машинно-тракторных станций.

Отношения МТС с колхозами являются договорными. На основе типового договора, утвержденного в 1954 г., и своих производственных планов, колхоз и МТС заключают договор на каждый год.

Договор МТС с колхозами имеет силу закона, является обязательным для обеих сторон, и каждое нарушение договорных обязательств является нарушением закона.

Однако то обстоятельство, что договор МТС с колхозами имеет силу закона, не отрицает его договорного характера. Все конкретные пункты договора определяются субъектами этих договоров, которые представляют собой его равноправные стороны.

Договор МТС с колхозами не является гражданско-правовым договором. От гражданско-правовых договоров он отличается тем, что основным в этом договоре не является имущественный элемент. Видеть в договорных отношениях МТС с колхозами прежде всего имущественные отношения, значит — снижать роль МТС в колхозном производстве.

Однако это не значит, что в договоре МТС с колхозами не могут иметь место некоторые гражданско-правовые элементы.

При заключения договора МТС и колхоз в первой его части определяют основные цели и перспективы дальнейшего развития колхозного производства, во второй части — совместные обязательства по проведению отдельных сельскохозяйственных работ, а в остальных частях — отдельные обязательства МТС и колхоза. Договором устанавливается также порядок сдачи-приемки произведенных работ, ответственность сторон за нарушение договора и т. д.

Договор МТС с колхозами следует считать выполненным только тогда, когда выполнены все отдельные виды сельскохозяйственных работ в установленных договором сроках, а также принятые в первой части договора обязательства.

Основными средствами, гарантирующими полное выполнение сторонами своих договорных обязательств, являются: соблюдение установленного порядка сдачи-приемки работ, возложение на главного агронома МТС обязанности инспектора по государственному контролю над качеством сельскохозяйственных работ, работа Совета МТС и установленные договором санкции. Последние являются не только способом возмещения причиненного невыполнением или недоброкачественным выполнением ущерба, но прежде всего средством обеспечения выполнения всех договорных обязательств.